

Saqqaqkulturen på Asummiut

Af Tinna Møbjerg og Stig Grummesgaard-Nielsen

Landskabet omkring Asummiut er præget af en meget vekslende vegetation. Ved elvene og de lidt mere fugtige steder findes en meget frodig vækst af buske, græsser, blomster og urter, hvorimod vegetationen på den græsdækkede slette ved selve det gamle Holsteinsborg mange steder er slidt fuldstændig væk og efterlader sandede afblæsningsflader. Det samme er tilfældet et par 100 m vest herfor, hvor endnu en lille slette har givet plads til beboelse. Disse boligstrukturer er dog meget svage at se på overfladen og kun fagfolk har erkendt, at her var sporene af en mere end 4000 år gammel boplads. Gentagen brug af pladsen til teltplads i moderne tid har da også sat sine spor og mange steder er den sparsomme vegetation revet op og vinden har fået ekstra godt fat i de sandede aflejringer. Denne lokalitet benævnes SIK 173 i Sisimiut Museums registreringssystem og har været kendt siden midten af 1970'erne (fig. 1).

Andre steder er vegetationen meget mere frodig og gør det vanskeligt at erkende de palæoeskimoiske bopladser på overfladen. Det betyder, at der skal en prøvegravning til, hvor vegetationen fjernes i et mindre område for at afgøre, om der findes kulturlag nedenunder. Dette kan ske med håndkraft i de tilfælde, hvor arkæologerne har en vis formodning om,

at der er kulturlag tilstede, eller med maskinkraft, hvor det er muligt (fig. 2). De tre mindre lokaliteter, som blev registreret og udgravet lige vest for SIK 173 og benævnes SIK 899, 900 og 901 blev fundet ved en sådan prøvegravning, da de ikke kunne erkendes på overfladen (fig. 3).

I udgravningerne, som startede i midten af juli og fortsatte til midten af september 1995, deltog arkæologer og studerende fra Danmark, Grønland og Canada (fig. 4). I hele undersøgelsesperioden prioriterede vi at få så mange grønlandske studerende med som muligt, så det på en måde også kunne tjene som uddannelsesgravning for dem (fig. 5). Interessen fra både befolkningen i Sisimiut og turister var meget høj, hvilket betød mange besøgende på udgravningen (fig. 6), og en del frivillige fra Sisimiut deltog i kortere og længere perioder. Derudover besøgte KNR udgravningen med et TV-hold og lavede en filmaoptagelse af udgravningen (fig. 7).

Årsagen til udgravningen var som tidligere påpeget anlæggelse af en ny lufthavn med tilhørende vejanlæg. Det lykkedes at flytte vejen væk fra området med vinterhuse (jvf. Kulturhistorien ved Ulkebugten fig. 1 (22, 23, 24)), således at disse blev bevaret. Men derved kom vejanlægget til at berøre Saqqaq-bopladsen. Vurderingen fra Grønlands Nationalmuseum og Arkiv

Fig. 1: Saqqaq-bopladsen SIK 173 ses som det lyse sandede område i midten af billedet. I forgrunden ved det hvide telt ses en frodig vegetation af pil. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 2. Grønlands Forundersøgere graver prøvehul og afgrænser SIK 899. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

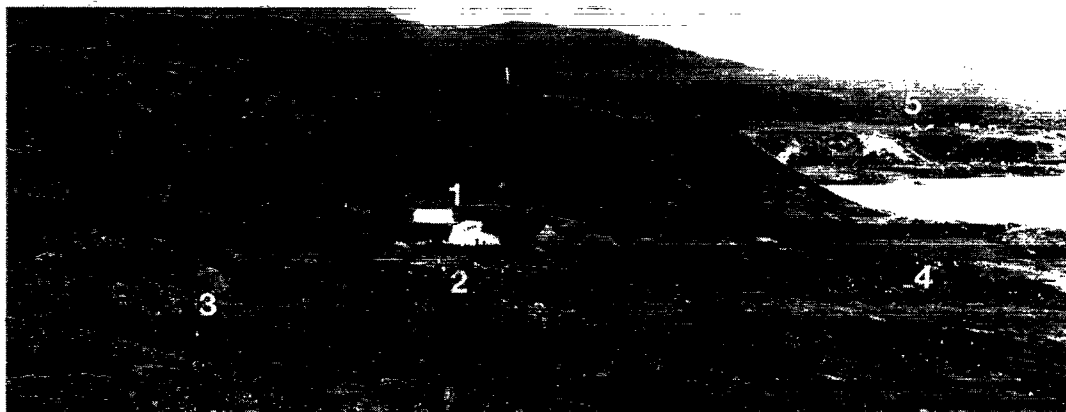

Fig. 3. Oversigtsbillede af undersøgelsesområdet med Saqqaq-bopladserne og ind imellem arkæologernes teltejr. Nr. 1 angiver hovedbopladsen SIK 173. Nr. 2 viser SIK 899, og nr. 3 viser det lille teltgrundrids 900, hvorpå et moderne telt er rejst efter afsluttet udgravning, nr. 4 er SIK 901. I baggrunden ved nr. 5 ses en moderne teltejr på det gamle Holsteinsborg/Asummiut. Foto: Cille Krause.

var, at en udgravning af denne boplads ville være en fordel, da den i forvejen var truet af den forøgede trafik i området. Samtidigt ville resultaterne fra en sådan undersøgelse være i overensstemmelse

med den forskning som har foregået på Sisimiut Museum siden 1988 med fokus på Saqqaqkulturen. I 1995 var planen at totaludgrave hele bopladsen for hermed at sikre informationer om boligstrukturer

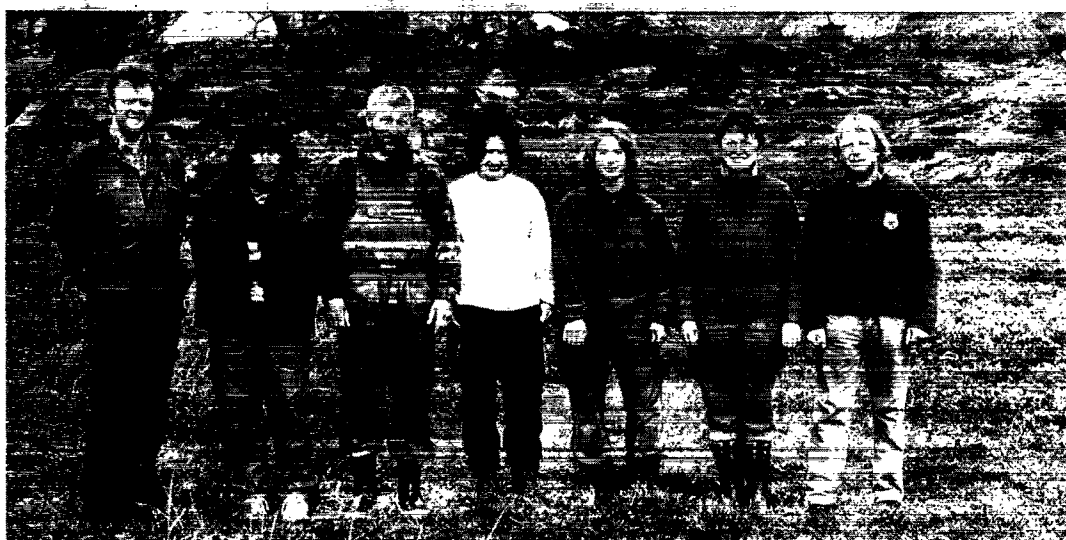

Fig. 4. Gruppebillede af udgravningsholdet i begyndelsen af juli. Fra venstre John Pind, Ivalu Josefsen, Stig Grummesgaard-Nielsen, Liz Robertsen, Cille Krause, Tinna Møbjerg og Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 5. Ester Jensen, studerende ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet rundviser lærere fra Skole 2 i Sisimiut på SIK 900. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 6. Besøgende fra Teknisk Skole får rundvisning af Stig Grummesgaard-Nielsen på bopladsen SIK 173. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 7. TV-hold fra KNR optager på SIK 173. I baggrunden på toppen af fjeldknuden ses kammergrav fra Thulekultur. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 8. Anne Mette Olsvig og Klaus Hvid i gang med udgravningen af hver deres $\frac{1}{4}$ m² på bopladsen SIK 173. Foran de 2 udgravere ses sten, som indgår i boligstrukturer på stedet. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 9. Ester Jensen har fundet et økseblad af killiaq på bopladsen SIK 173. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

Fig. 10. Efter indmålingen af øksebladet registrerer Ester Jensen dataene i en gravebog og genstanden forsynes med nummer. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

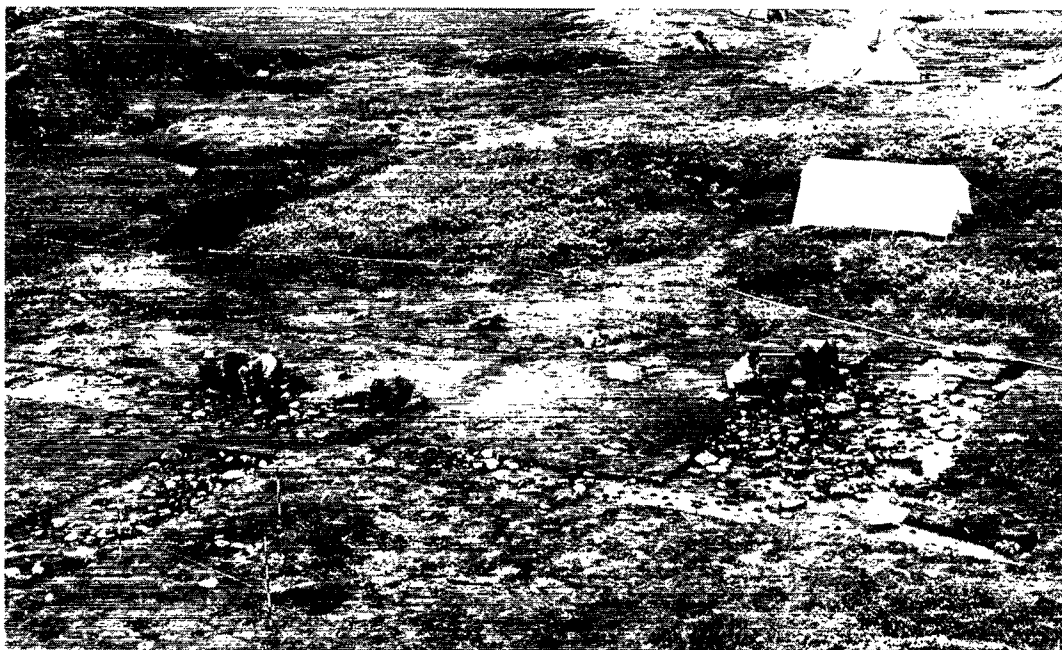

Fig. 11. Oversigtsfoto af bopladsen SIK 173. Der ses to boligstrukturer henholdsvis til venstre og til højre i billedet. Foto: Stig Grummesgaard-Nielsen.

og genstandstyper for eftertiden. Dette var imidlertid ikke muligt på grund af, at bopladsen var langt større og mere kompleks end først antaget. Derfor blev det i samråd med Grønlands Lufthavnsvesen besluttet at bevare den del, som ikke blev undersøgt ved at flytte vejen en anelse mod syd og samtidig indhegne bopladsområdet, så anlægsarbejdet ikke strakte sig ind over bosættelsen. Derimod lå de tre små adskilte bosættelser (SIK 899-901) direkte indenfor anlægsområdet og blev derfor udgravet i hele deres udstrækning.

Beskrivelse af bopladserne

Udgravningen foregik på samme måde som på en stenalderboplads i Danmark. Der blev gravet i $\frac{1}{4}$ m² og følgende de

enkelte lag. Alle sten (> 5 cm) blev frilagt og liggende på deres oprindelige plads indtil de blev indmålt på en plan over hele udgravningsområdet (fig. 8). Alle redskaber blev indmålt tredimensionalt i et koordinatsystem, således at det har været muligt at rekonstruere bopladsen efter endt udgravning. Affaldsprodukter som stenaflæg fra redskabsfremstillingen blev indsamlet lagvis for hver enkelt $\frac{1}{4}$ m² (se fig. 9 og 10).

SIK 173

Bopladsen er placeret 80 m fra den nuværende kyst og mellem 12 til 13 m over nuværende havniveau. I alt blev 159 m² udgravet og afdækkede 8 mere eller mindre veldefinerede boligstrukturer. På grund af gentagen brug fra forhistorisk

Fig. 12. Bopladsen SIK 900 ses færdigudgravet i forgrunden. Boligtomten ligger klemmt inde mellem fremspringende grundfjeld, der kun lige levner plads til en enkelt tomt. I baggrunden ses Kællingehætten og Sisimiut by. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

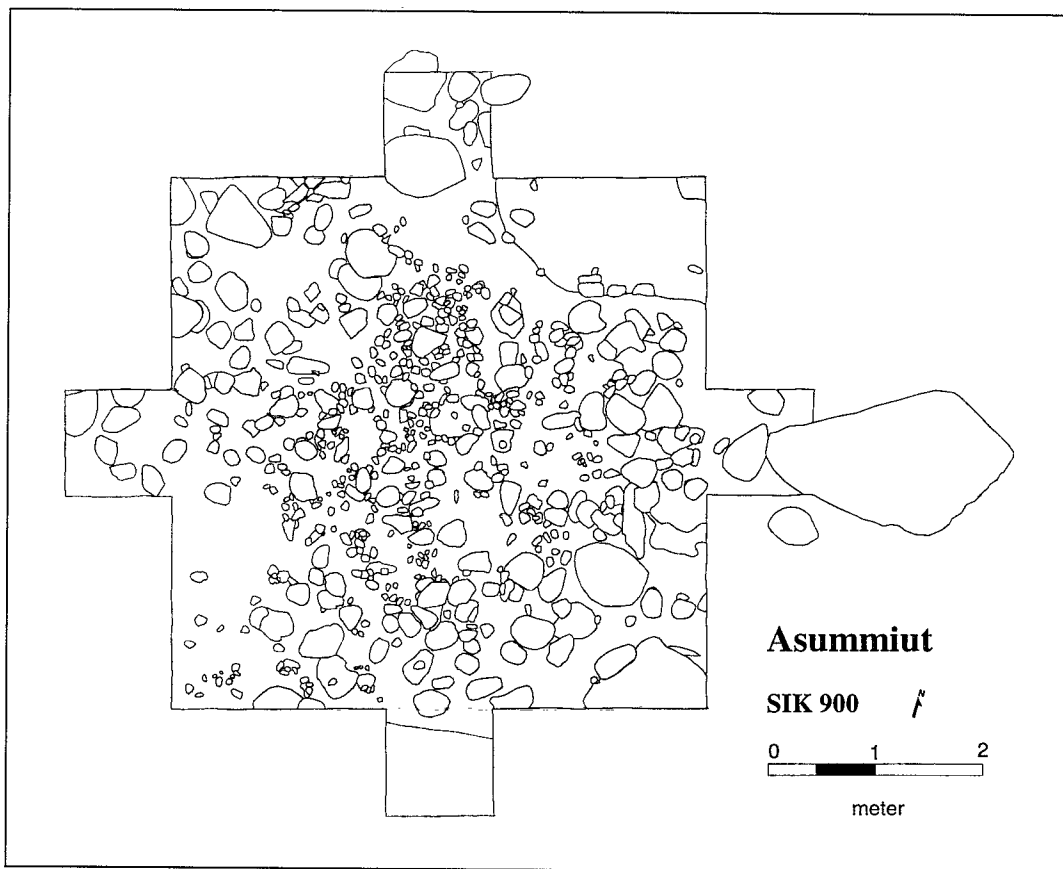

Fig. 13. Computertegnet plan af SIK 900. Plantegningen er digitaliseret, således at det er muligt af »fjerne« og »tilføje« nye lag. Eksempelvis vil det være muligt at plote alle de forskellige redskabstyper ind på tegningen. Tegnet af Anna Lindebo Leth, Forhistorisk Arkæologi, Moesgård efter originaltegning af Stig Grummesgaard-Nielsen.

tid og frem til i dag er mange af stenene fra boligstrukturerne genanvendt, hvilket har gjort det vanskeligt klart at udskille formen på de enkelte anlæg. Men der tegner sig et billede af det velkendte boliggrundrids fra Saqqaqkulturen med en kreds af større sten, som markerer omridset af en teltlignende bolig. Indenfor denne kreds er der placeret en central gruppe af små sten, der har været anvendt som kogesten til opvarmning af væske i en skind- eller træbeholder (fig. 11). Selvom der er fundet et tæt lag af trækul, har vi

ingen klart definerede ildsteder og det har heller ikke været muligt at registrere en tydelig midtergang som kendes fra blandt andet Nipisat 15 km syd for Asummiut. Kulturlaget på SIK 173 er også meget tyndt. På trods af, at man har levet her i flere hundrede år, er aflejringerne de fleste steder kun få cm tykke. Enkelte steder var kulturlaget dog mere end 10 cm og kunne opdeles i 3 adskilte lag. Her blev der udtaget trækul til datering. Alle oldsager fandtes på nær 2 små kvartsitkærner kun i de to øverste lag.

Udover trækul er intet organisk materiale bevaret på denne lokalitet. Årsagen hertil er de dårlige bevaringsforhold for organisk materiale såsom skind, ben og tak. På grund af jordbundsforholdene, der består af grovkornet sand og grus, udvaskes alt organisk materiale meget hurtigt. De få knoglefragmenter, som var bevaret, viste sig desværre at være moderne, da de blev dateret. Det betyder, at de stammer fra de måltider, som er blevet tilberedt, mens Asummiut er blevet brugt som moderne udflugtsmål og fangstplads.

SIK 900

Bopladsen var placeret 140 m vest for SIK 173 og 120 m fra den nuværende kyst i en højde på 14 m over havniveau. Klemte inde mellem fremspringende grundfjeld på alle sider har en familie her for 4000 år siden fået plads til at bosætte sig (fig. 12). De 29 m², som blev udgravet, viser en boligstruktur med en diameter på 4 meter angivet med en kreds af

flade sten. Indenfor denne kreds er en midtergang markeret med småsten (jvf. fig. 13), hvorimellem fandtes en stor mængde trækul. På nuværende tidspunkt ved vi ikke meget om, hvordan boligen har set ud ovenfor jordhøjde. Men ud fra etnografiske sammenligninger kan vi forestille os, at der har været tale om en teltlignende bolig dækket af skind. Desværre var bevaringsforholdene her også dårlig for organisk materiale, således at kun stenredskaberne var bevaret.

SIK 899

Denne lokalitet fandtes 40 m sydvest for SIK 900 i 11,5 meters højde over nuværende havniveau. I alt 30 m² blev udgravet og pladsen adskiller sig klart fra de to foregående ved ikke at indeholde boligstrukturer. På pladsen blev der udgravet flere hundrede små fedtstensskår og derfor tolkes pladsen som et aktivitetsområde evt. for fremstilling af fedtstenskar. Desværre var der ikke tilstrækkeligt

Fig. 14. Oversigtsbillede af SIK 901 efter udgravning. Billedet viser tydeligt, hvordan kulturlaget ligger direkte på grundfjeldet. Foto: Cille Krause.

Fig. 15. Udgravningen af bopladsen SIK 173, i baggrunden flænses en vågehval. Foto: Jens Jørgen Kærgaard.

mængde trækul til datering af denne lokalitet, der dog helt klart tilhører Saqqaq-kulturen på grund af sit redskabsinventar.

SIK 901

Den sidste bosættelsesenhed på Asummiut er beliggende 40 m syd for SIK 899 og 60 m fra den nuværende kyst i en højde på 10,5 m over nuværende havniveau. De udgravede 23 m² viste kulturaflejringerne liggende direkte ovenpå grundfjeldet (se fig. 14). Bopladsen blev derfor tolket som et udsmidsområde, idet ingen boligstrukturer er bevaret. På denne lokalitet var små brændte fragmenter af knogler bevaret. I mangel af trækul forsøges disse nu dateret, selvom redskabsinventaret helt tydelig fortæller os, at der er tale om Saqqaqkultur. Som den eneste Saqqaq-lokalitet på Asummiut var der desuden insektrester bevaret i lagene. Her påviste Jens Böcher en helt ny art, som ikke tid-

ligere er fundet på Grønland (se Böchers artikel om: Insektrester fra Asummiut).

Saqqaq-folkets ressourcegrundlag på Asummiut

Da vi kun har meget få knogler bevaret på SIK 173, 899-901 er det vanskeligt at sige noget om ressourcegrundlaget. Med placeringen tæt ved kysten har havets ressourcer været en væsentlig fødekilde. Tæt på bopladsen har et af de lave skær gennem århundreder tjent som flænseplads for hvalfangst (fig. 15). Netop dette skær har dog ikke været brugt af Saqqaq-folket, idet vandstanden for 4000 år siden var meget anderledes. Men ud fra sammenligninger med andre Saqqaq-lokaliteter, hvor fangstdyrenes knogler er bevaret, kan vi få et vist indtryk af, hvilke dyr der har spillet den største rolle. Dette emne behandles indgående i Gotfredsens indlæg om: Fangstgrundlaget i Sisimiut.

Genstandsinventaret

Råmateriale

Langt den største fundmængde udgøres af afslag, som er affaldsprodukter fra fremstillingen af stenredskaber. Sammenlagt for de 4 lokaliteter udgør de mere end 20.000 stykker (fig. 16). Der er dog en klar forskel i valget af råmateriale for de enkelte pladser (fig. 17). Beboerne på hovedbopladsen, som vi har valgt at kalde SIK 173 på grund af dens større udstrækning, har foretrukket den grå kisel-skifer (killiaq) til deres redskaber. Næsten 90 % af afslagene er lavet af dette materi-

ale, som er både nemt at slibe og nemt at tilhugge. Det øvrige råmateriale udgør altså under 15 %. Der er en lidt anderledes fordeling, hvis vi betragter de forarbejdede genstande (fig. 18). Her udgør killiaq godt 80 %, bjergkrystal, agat og kvarts udgør resten. Det er især skrabere og pilespidser som er lavet af disse lidt hårdere materialer. SIK 900 ligner SIK 173 meget, selvom beboerne her måske har foretrukket bjergkrystal en smule mere. SIK 899 udskiller sig specielt ved tilstedeværelsen af de mange afslag af fedtsten og en lidt mindre brug af killiaq.

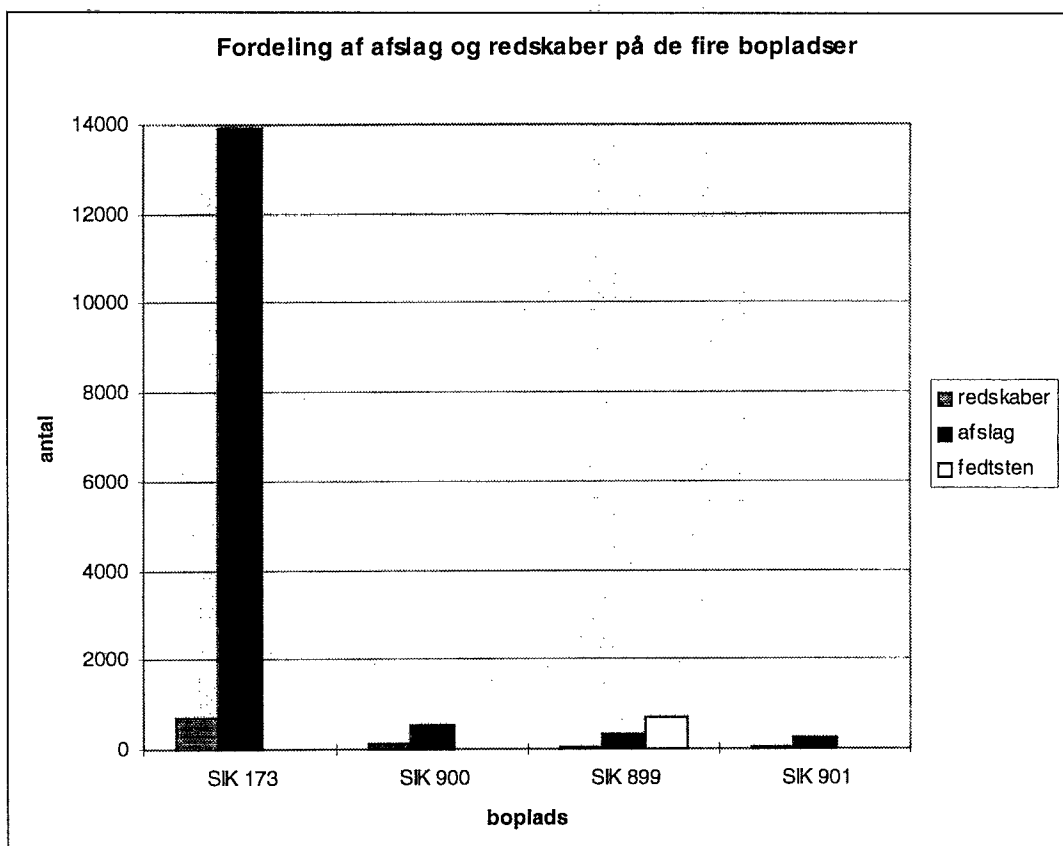

Fig. 16. Antallet af redskaber og afslag på de 4 bopladser SIK 173, SIK 899-901. Afslag af fedtsten er angivet med egen signatur.

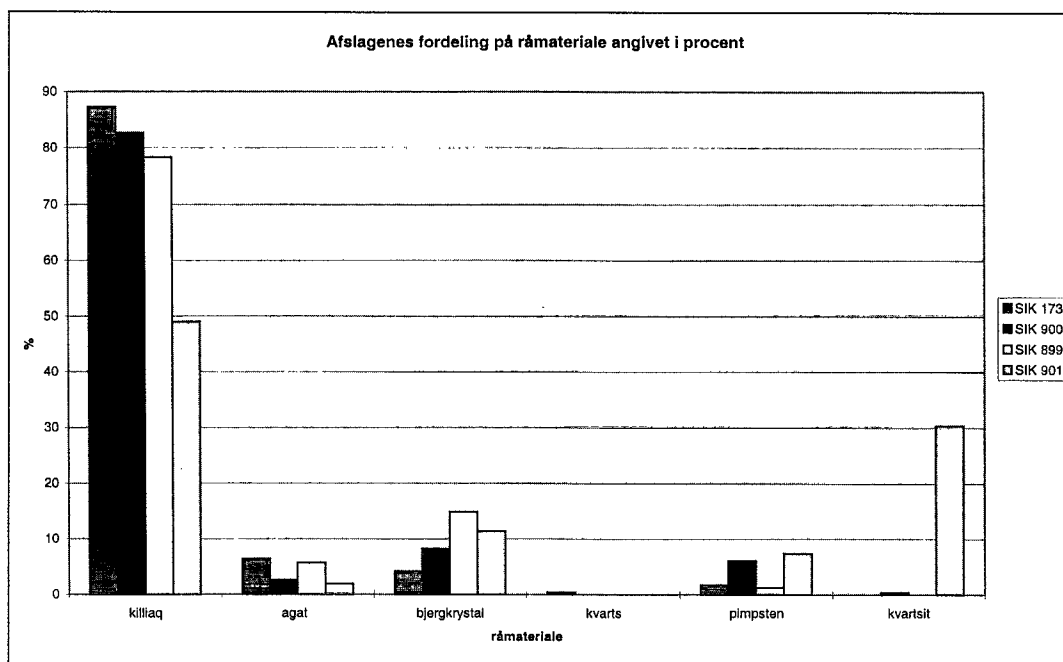

Fig. 17. Afslagenes fordeling på råmateriale på de fire bopladser udregnet på baggrund af tallene i fig. 16. Afslagene af fedtsten er udeladt i denne figur, da de kun forekommer på SIK 899. Pimpstenstykker er medtaget under afslag, selvom en del er forarbejdet som slibesten.

Den sidste lokalitet SIK 901 udskiller sig markant ved, at afslag af killiaq udgør under 50 % af det samlede antal.

Det er vigtigt at bemærke valget af råmateriale, der tilsyneladende angiver en tidsforskel, jo yngre bopladser er jo mindre brug af killiaq (Kramer 1996a).

Redskaberne

På grund af bevaringsforholdene på Asummiut har vi kun bevaret stenredskaber. Det betyder, at udgravningen har givet os indblik i en meget lille del af et højt specialiseret og teknologisk veltilpasset redskabsinventar. Men ud fra sammenligninger med bopladser som Nipisat, Qeqertasussuk og Qajaa, hvor redskaber af organisk materiale er bevaret, kan vi se,

at stenredskaberne på Asummiut repræsenterer stort set alle genstandsgrupper. Inddrages desuden vor viden om historisk kendte inuit grupper, kan vi også få en vis klarhed over, hvem der har brugt hvilke redskaber. På fig. 19 er afbildet de forskellige typers fordeling på bopladserne. Det fremgår klart at der er stor forskel mellem de fire lokaliteter. På hovedbopladserne SIK 173 findes alle typer på nær fedtstensskår og de facetslebne spidser, hvorimod variationen på de andre pladser er langt mindre. På alle bopladser er der et stort indslag af ubestemte tosidigt tilhuggede spidser, samt forarbejdede og kærner, som viser enkelte tilhugningsspor.

Der kan være mange grunde til disse forskelle mellem de enkelte bopladser.

Det kan skyldes, at bopladserne har haft forskellige funktioner så som basislejr for en større gruppe mennesker eller kun har været brugt af en enkelt familie i en kortere periode. Bopladserne kan også have været brugt på forskellige årstider. Endelig kan der være en tidsmæssig forskel i brugen af pladserne, således at nye genstandstyper er blevet introduceret. Denne problemstilling vil vi vende tilbage til senere.

Selvom vi kun har stenredskaberne bevaret, har vi i det følgende valgt at opdele materialet i brugsklasser i stedet for en opdeling efter type eller råmateriale.

Håndværktøj

Det hyppigst forekommende redskab på

bopladserne er stiklen. Indsat i et træskæft har det været datidens stemmejern, som har været brugt til at udspalte råemner fra knogler, tand og tak eller til arbejdet i træ. Stiklen har været opskærpet mange gange for at bevare arbejdsæggen. Ved opskærpningen trykkes et lille afslag af – et stikelaflag, der selv kan fungere som en lille kniv eller nærmere en nål (fig. 20). Til værktøjet hører også forskellige former for knive, som kan være ensidig eller tosidig tilhugget og af forskellig form (fig. 21), mange forskellige slags skrabere, både små trekantede endeskrabere eller sideskrabere. Endeskraberne har været brugt til skindforarbejdning og sideskraberne til glatning af ben- og træskafter (fig. 22). Fra SIK 173 har vi desuden fun-

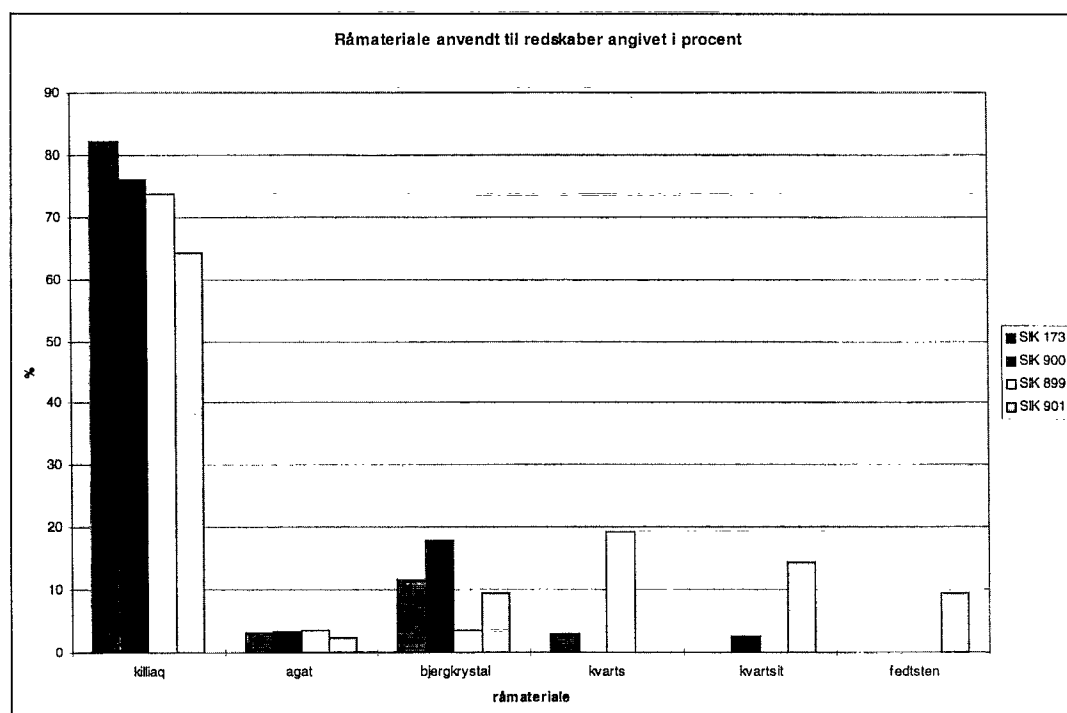

Fig. 18. De forskellige bopladsers valg af råmateriale til redskaber.

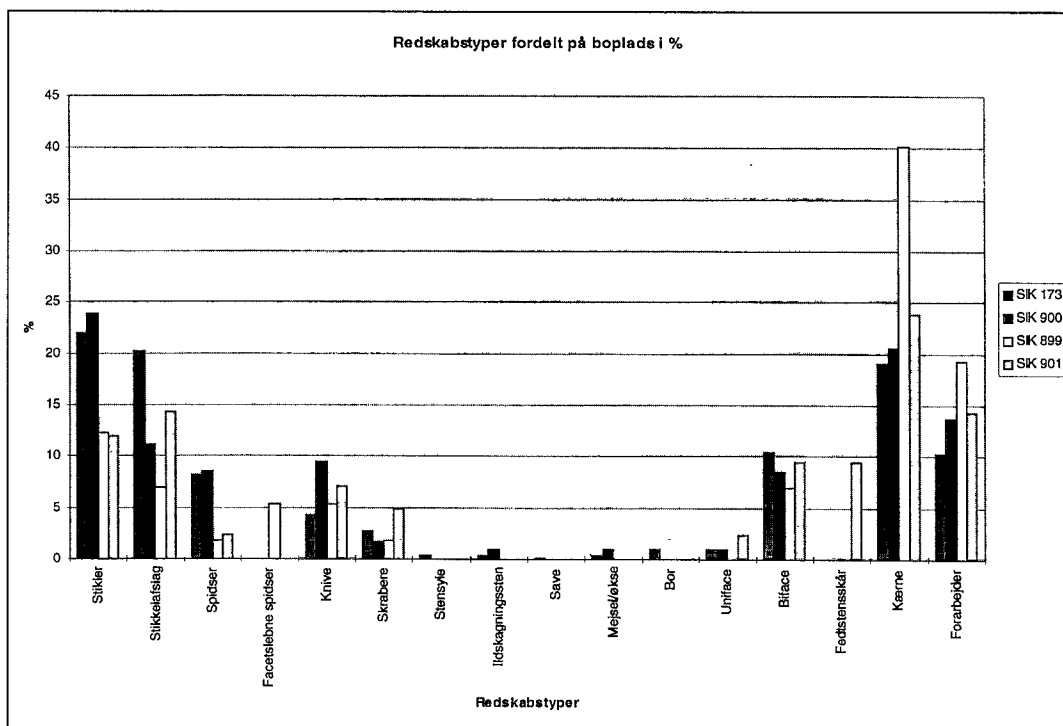

Fig. 19. Fordelingen af redskabstyper på de fire bopladser.

det økser, save og bor. Dertil kommer små stensyle eller spidser til drillbor. Disse er meget elegant slebet, antagelig på stykker af pimpsten (se fig. 23).

Endnu en genstand skal omtales her. Det er ildslagningsstenene, som har været brugt til at slå gnister, som så har kunnet antænde tørt mos eller lignende (fig. 24). Da der ikke er organisk materiale bevaret,

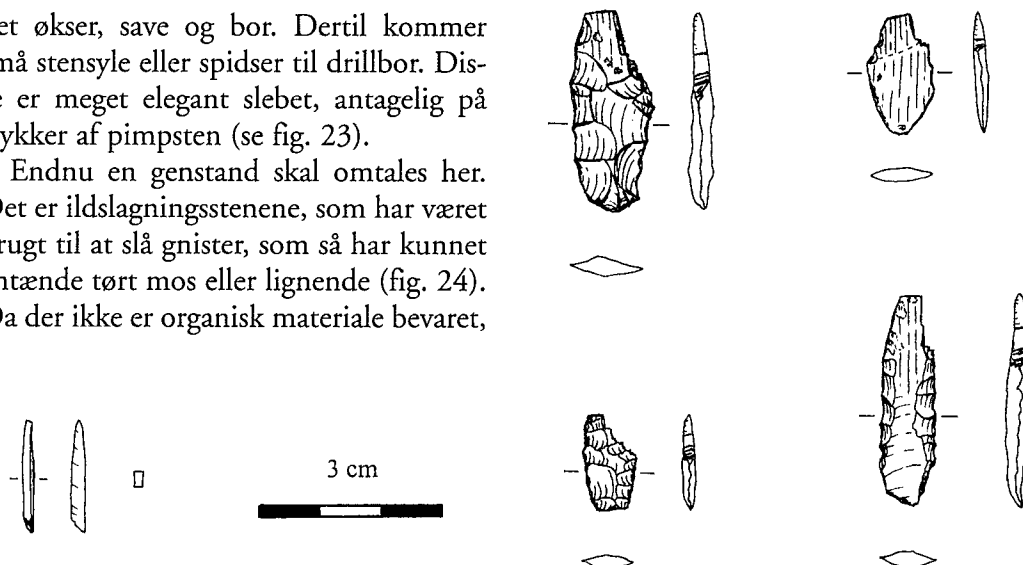

Fig. 20. Forskellige former for stikker. På kanten ses tydeligt de gentagne opskærpnings. Nederst til venstre ses affaldet fra opskærpnings – et stikkelafslag. Dette har dog i mange tilfælde også været brugt som et redskab. Stikkerne er lavet af kiseliskifer. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

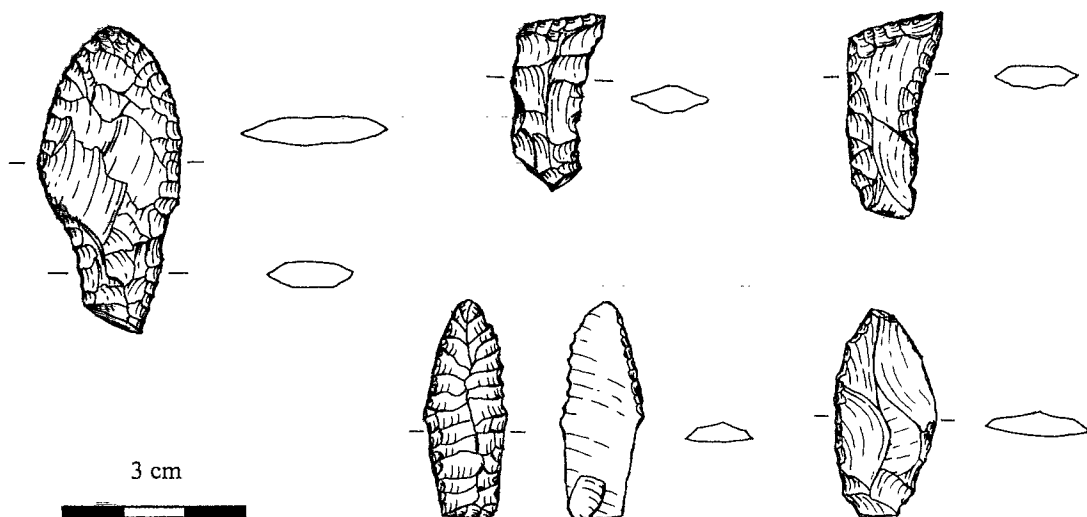

Fig. 21. Forskellige former for knive. Øverst til venstre ses en tosidig tilhugget knivsblad med skafttunge, dernæst to knive med tværæg. Nederst: to ensidig tilhuggede knivsblade. Alle knivene er lavet af kiselskifer. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

ved vi kun, hvordan alle disse redskaber har været skæftet ud fra sammenligninger med Qeqertasussuk (Grønnow og Meld-

gaard 1991). Vi mangler også et stort udvalg af redskabstyper, eksempelvis nåle og prene til skindbearbejdning. Fra Nipi-

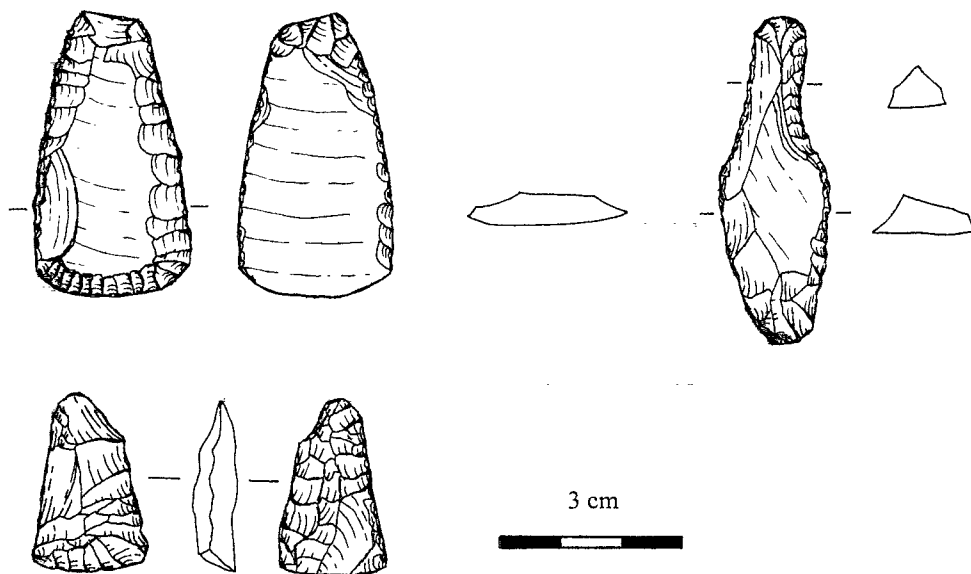

Fig. 22. Forskellige former for skrabere. Til venstre ses en stor trekantskraber af killiaq, nederst en lille trekantskraber af grøn agat og til højre en sideskraber af killiaq. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

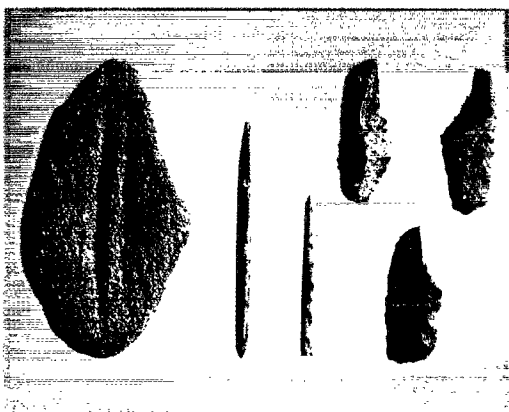

Fig. 23. Genstande fra SIK 173. Til venstre ses et stykke pimpsten med sliberiller. Ved siden af ses de fuldslebne stensyle af killiaq. Til højre ses tre stikler. Foto: Preben Delholm.

sat har vi mere end 70 bennåle i alle mulige størrelser fra den fineste lille synål til en meget tyk og kraftig nål, som kan have

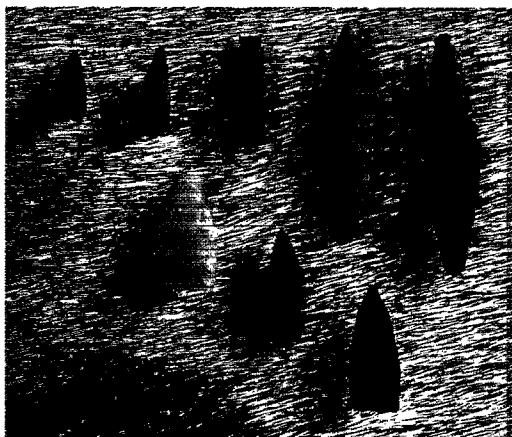

Fig. 25. Forskellige typer af spidser fra SIK 173. De små trekantede harpunspidser af killiaq ses afbilledet som de tre første til venstre i øverste række samt de to nederste til højre. Øverst til højre ses 2 pilespidser af henholdsvis brun og grøn agat. Den lyse spids af kvarts nederst til venstre har antagelig også været anvendt som pilespids. Baggrunden er skind fra grønlandssæl. Foto: Preben Delholm.

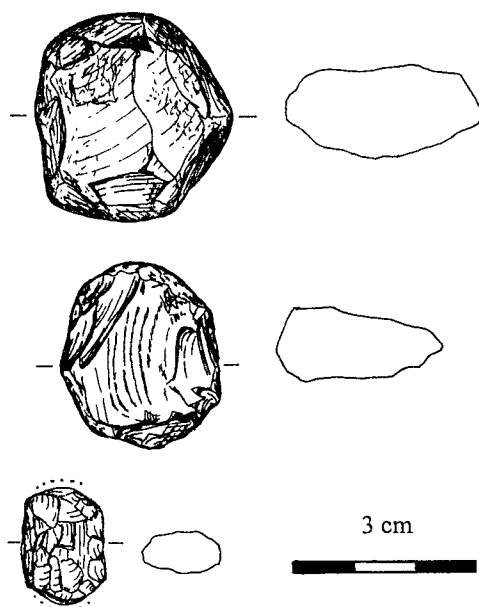

Fig. 24. Ildslagningssten af killiaq. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

været anvendt til syning i bådskind (Møbjerg 1995).

Fangstvåben

På fig. 25 er alle spidser afbildet under et, på nær de facetslebne, som adskiller sig meget klart fra de andre. I gruppen af spidser træder to typer markant frem. Den ene er en meget fin lille trekantet spids af killiaq. Spidsen er tosidig tilhugget, slebet midtpå og er som oftest meget fint tandet langs æggen. Spidserne er meget små mellem 15-20 mm lange og kun 2-3 mm tykke. Denne spids har været indsat som skærpe i harpunhovederne og altså forbundet med jagt på havpattedyr. Den anden type er pilespidserne, som er tosidig tilhugget men sjældent slebent. Disse er ofte lancetformede med en svag afsat skafttunge og er ofte lavet af

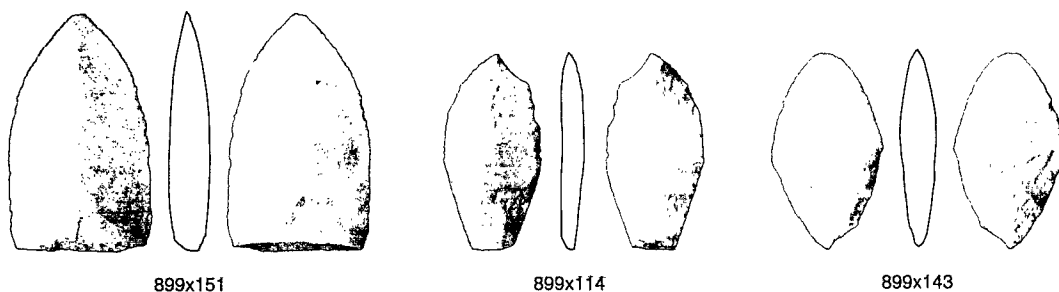

Fig. 26. Facetslebne spidser af killiaq fra SIK 899. Tegning: Jørgen Holm.

agat. Spidserne er 35-40 mm lange, trekantede i tværsnit med en tykkelse på 4-5 mm. Denne type tolker vi som pilespidser og har været brugt sammen med buen til rensdyrjagt (se fig. 25).

Der forekommer desuden en del større lancetformede spidser, som måske har været brugt til lanser.

På en af bopladserne (SIK 899) fandtes en type, som også er fundet i de yngste lag på Nipisat. Det drejer sig om facetslebne spidser af killiaq. Tilsyneladende erstattes de små trekantede spidser af denne type, da de endnu ikke er fundet sammen (fig. 26). Det kan skyldes, at der sker en æn-

dring i fangstteknik og byttedyr. Desværre kan dette ikke afgøres på Asummiut på grund af manglende knoglemateriale.

Husgeråd

Der er kun fundet fedtsten på SIK 899 og 901. De mange små kogesten på SIK 173 og 900 angiver derfor, at maden må være opvarmet i andre typer af beholdere. Disse kar eller beholdere kan have været af skind eller af træ, som det kendes fra Qeqertasussuk og senere fra Thulekulturen. Der findes et enkelt skår af fedtsten på SIK 173, men det kommer fra det

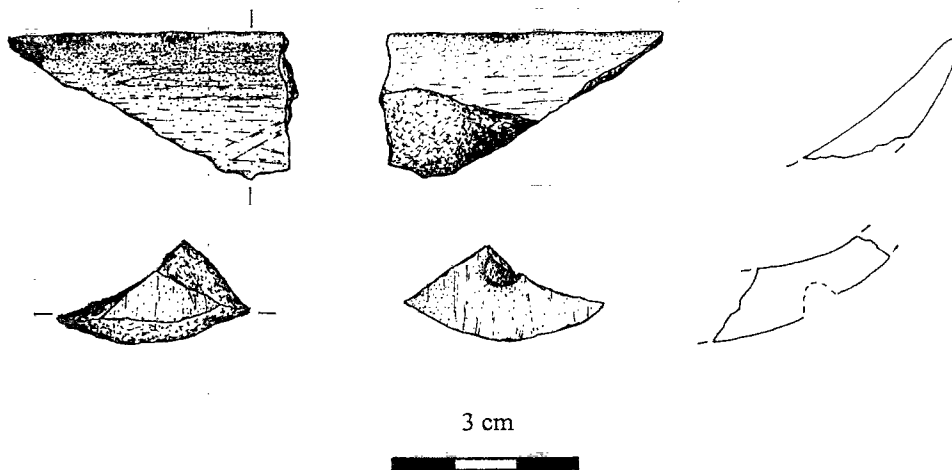

Fig. 27. Skår af fedtstenskar fra SIK 901. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

samme område, hvorfra vi har en enkelt rensdyrknogle, der højst er et par hundrede år gammel.

Fedstenskårene fra SIK 899 er blot små afslag, der viser, at her har der foregået en bearbejdning af fedtstenskar, hvorimod der på SIK 901 fandtes et par randskår, således at vi kan se lidt af formen på karret (fig. 27). Der er ikke tale om de små cirkulære lamper, som kendes fra Itinnera (Meldgaard 1961), men om skår af større kar, hvor det ene er forsøgt repareret. Tilsvarende typer kendes også fra den yngste bosætning på Nipisat (Møbberg 1997).

Smykker og legetøj

Vi har endnu ikke fundet egentlig legetøj, men flere af harpunkskærperne er så små – under 10 mm, at der må være tale om miniature udstyr og derfor har vi måske her drengens første fangstvåben.

Desuden fandtes en lille forkullet træperle. Denne type er ikke tidligere fundet i Saqqaqkulturen og kan være et senere indslag. Den kommer dog forholdsvis dybt i laget i et område med kogesten. En datering af perlen vil dog kræve, at den vil blive helt destrueret. Derfor er vi nødt til at vente til en anden udgravning, hvor vi er heldige at finde flere af samme type, inden vi kan afgøre om den er 4000 år gammel eller om det er en Thulekvinde, som kom forbi 3000 år senere og tabte perlen, fordi den knækkede i gennemboeringen (se fig. 28).

Dateringer

Der er flere muligheder for at finde ud af, hvornår og hvor længe Asummiut har været beboet. Er der organisk materiale

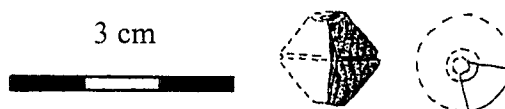

Fig. 28. Lille træperle fundet på SIK 173. Tegning: Jens Jørgen Kærgaard.

som trækul eller knogler bevaret, har vi mulighed for ved hjælp af ^{14}C -metoden at bestemme alderen af bosætningen (se artiklen om Kulstof-14 dateringer med acceleratormetoden (AMS)). Desuden siger redskabernes form, tilstedeværelse eller fravær af bestemte typer også meget om tidspunktet for bosættelsen. Som tidligere nævnt kan valget af råmateriale til redskaberne samt bopladsens placering i forhold til havniveau også angive bopladsens alder. Som oftest sammenholdes alle disse informationer samtidig med at der trækkes på kendskab til andre bopladser, hvor alderen måske allerede er kendt.

Mængden af organisk materiale var meget begrænset på Asummiut. Kun på SIK 173 og SIK 900 var der trækul nok til en datering. Hvis trækullet stammer fra drivtømmer daterer vi ikke brugstiden af bopladsen, men det tidspunkt hvor træet vältede i Sibirien århundreder i forvejen. Trækullet skal derfor være fra lokalgroet træ som pil eller birk, der er hentet tæt på bopladsen.

Der blev udvalgt tre trækulsprøver fra SIK 173 og én fra SIK 900 til en AMS datering ved Århus Universitet (se fig. 29). Disse dateringer placerer de to bopladser i den ældre del af Saqqaqkulturen. Den ældste datering fra SIK 173 stammer fra et lag med næsten ingen redskaber og er stort set samtidig med den eneste datering fra SIK 900. Vi tolker det som et

Laboratorie nr.	Prøvetype	Journal nr.	Boplads navn og lag	¹⁴ C alder før 1950	Kalibreret alder f.Kr.	Kal. alder f.kr. ± 1 stdv.	δ ¹³ C (‰) PDB
AAR-3028	Trækul/ Salix species	SIK 173	Asummiut lag 2A	3370±65	1670	1740-1530	-24,4
AAR-3029	Trækul /Betula nana	SIK 173	Asummiut lag 2B	3575±65	1900	2010-1780	-22,3
AAR-3030	Trækul /Betula nana	SIK 173	Asummiut lag 3A	3605±65	1940	2030-1880	-25,6
AAR-3027	Trækul /Salix glauca	SIK 900	Asummiut lag 2	3630±80	1970	2130-1880	-24,3

Fig. 29. Tabel over dateringsresultaterne fra Asummiut fra AMS laboratoriet, Århus Universitet. Dateringerne er angivet i såkaldt konventionelle ¹⁴C år (før 1950), kalibreret alder samt kalibreret alder + 1 standardafvigelse (Stuiver and Pearson 1993). Trækulsprøverne er artsbestemt af Claus Malouros, NNU, København.

tegn på, at antallet af beboere, der slog sig ned i starten, er fåtallig, måske kun en enkelt familie, som har rejst deres bolig i læ mellem klipperne (SIK 900). En generation senere er antallet af beboere vokset og man er flyttet lidt tættere på vandet på grund af ændringen i havniveauet. Der er spor af mindst otte boliger, disse har ikke nødvendigvis været beboet på én gang, da bosættelsen på SIK 173 strækker sig over lidt mere end 300 år (se fig. 30). Bosættelsen på SIK 173 ophører, inden brugen af fedtsten begynder. Brugen af fedtsten introduceres i de yngre lag på Nipisat mellem 1600-1500 f.Kr., hvilket stemmer godt overens med de dateringer vi har fra SIK 173. Desværre har vi ingen ¹⁴C dateringer fra SIK 899 og 901. Placeringen lavere i terrænet og mindre vægt på killiaq til redskabsfremstillinger antyder, at disse to pladser er yngre end SIK 173 og 900. Dette stemmer overens med introduktionen af fedtsten på disse to pladser. Fundet af de facetslebne spidser på SIK 899 tyder også på en sen brug af pladsen. På Nipisat har vi brugen af denne redskabstype dateret til 1200-800 f.Kr.

Det betyder, at de fire bopladser på Asummiut afspejler næsten hele Saqqaq-kulturens bosættelsesperiode fra omkring 2100 til 800 f.Kr.

Bosættelsesmønster

Udgravningen på Asummiut viser, at der sker en ændring i måden at udnytte stedet på fra den første til den sidste bosættelse. I starten er der kun enkelt familie (SIK 900), som slår sig ned på stedet i en kortere periode, derefter bliver Asummiut (SIK 173) en mere permanent boplads for flere familier gennem ca. 300 år, hvilket svarer til ældre Saqqaqkultur. Stedet opgives tilsyneladende som basislejr i den yngre del af Saqqaqkulturen og udnyttes mere sporadisk til specielle aktiviteter. SIK 899 tolkes netop som et aktivitetsområde, hvor man har bearbejdet fedtstenskar. Desværre ved vi endnu ikke, hvor råemnerne til denne produktion kommer fra. Men på nuværende tidspunkt kendes ingen fedtstensbrud i området omkring Sisimiut. SIK 899 adskiller sig også ved tilstedeværelsen af de facetslebne spidser, som måske angiver en ændring i ressourcegrundlaget. Disse spidser kan være forbundne med jagt på hvalros eller småhval. Desværre mangler vi knoglemateriale for at kunne afgøre dette. SIK 901 tolkes ikke som en boligomt men derimod som et udsnidsområde, hvor affaldet fra boligen er blevet droppet.

Årsagen til dette skift i brugen af Asummiut kan være flere, men på grund

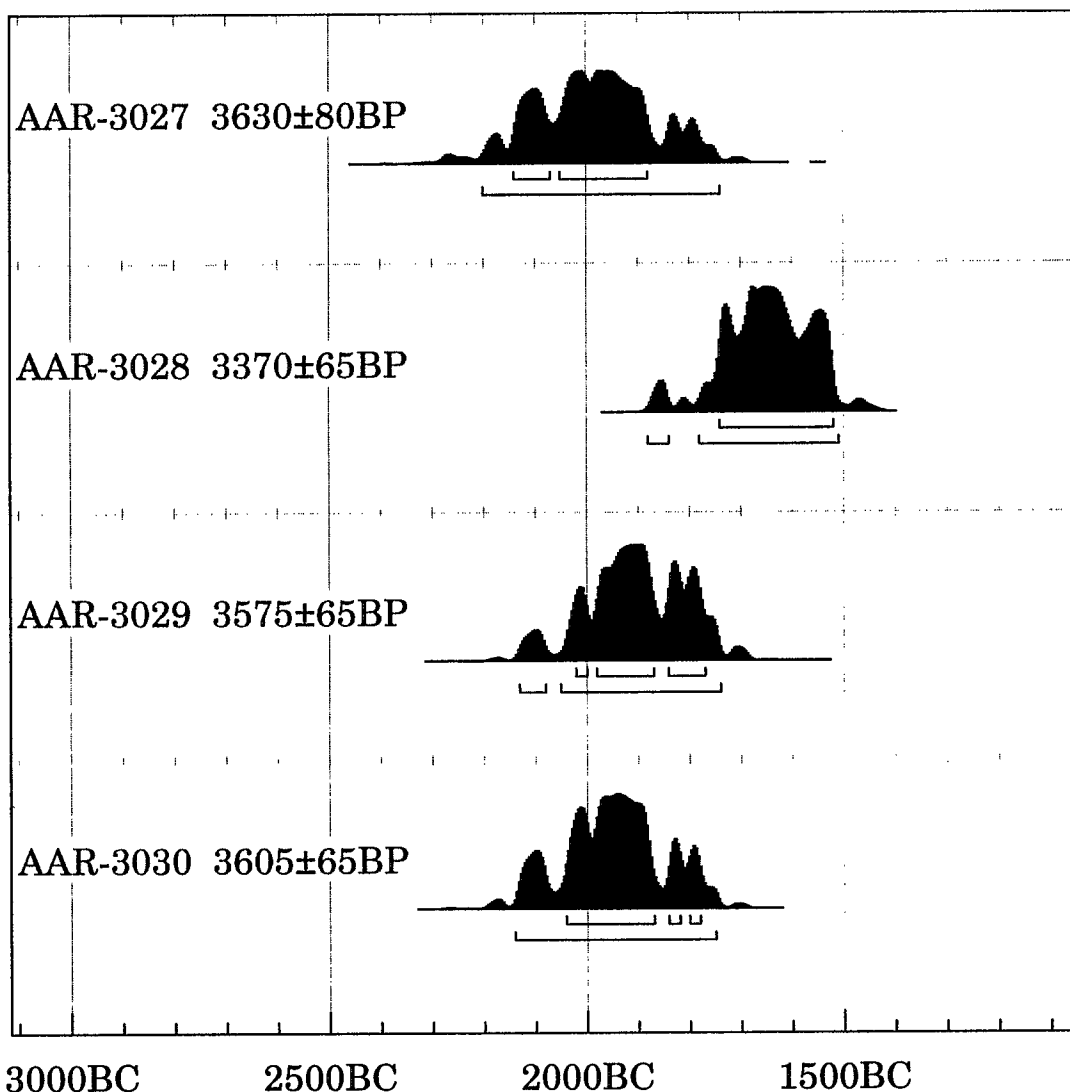

Fig. 30. Kalibrering af de fire dateringer på trækul fra Saqqaqkulturen på Asummiut. Dateringerne er angivet efter laboratorienummeret (AAR-) i konventionelle ^{14}C -år BP (Before Present = før 1950). For at finde prøvernes virkelige alder er det nødvendigt at omsætte (kalibrere) ^{14}C -dateringerne til kalenderår ved hjælp af en kalibreringskurve, der er fremkommet ved ^{14}C -målinger på træringe, hvis alder er bestemt ved dendrokronologi. Figuren illustrerer for hver prøve den resulterende sandsynlighedsfordeling inden for de forskellige tidsintervaller på årstalsaksen (BC = f.Kr.).

af det manglende knoglemateriale er det vanskeligt at se, hvor stor rolle et skift i ressourcegrundlaget spiller. Fra klimatiske undersøgelser (Fredskild 1973) ved vi, at der er optimale klimatiske forhold om-

kring 1600 f.Kr. Efter 750 f.Kr. bliver det igen koldere og mere fugtigt, hvilket falder sammen med tilsynekomsten af Dorsetkulturen i Vestgrønland (Maxwell 1985). Disse klimatiske svingninger kan

have betydning sammen med ændringer i havniveau, således at bopladsen Asummiut ikke længere er ideel som basisboplads.

Ingen af bopladserne på Asummiut kan dog ses som selvstændige enheder, men har indgået i et system af bopladser udnyttet til forskellig tid og forskellige formål. Øst for Asummiut længere inde i Ulkebugten ligger tre Saqqaq-bopladser ved Akia. En af disse er udgravet af F. Kramer (1996) og er lidt ældre end SIK 900. De to øvrige er ikke udgravet, men udfra de strukturer, som kan ses på overfladen og udfra de få redskaber, der er opsamlet, ser det ud til, at begge disse er basislejr. Knap én kilometer vest for Asummiut findes endnu en stor Saqqaq-boplads, der selvom den heller ikke er udgravet, ser ud til at være en basislejr. Desuden findes der flere Saqqaq-bosættelser på øen lige syd for Asummiut.

Disse pladser kan ikke placeres nøjagtig tidsmæssigt i forhold til Asummiut på grund af den manglende udgravning. Ved rekognosceringer, hvor der ikke graves, kan vi desuden få et skævt billede, da små bopladser, som kun har været brugt en enkelt nat eller til en bestemt aktivitet ikke træder så tydeligt frem som de store bopladser, der kan være brugt over flere århundreder.

På grund af det manglende knoglemateriale kan vi kun vanskeligt sige noget om, på hvilke årstider disse fire lokaliteter på Asummiut har været udnyttet. Finn Kramer mener, at Akia har været beboet om vinteren på grund af de store mængder af kogesten, som findes på pladsen (Kramer 1996a og b). Nipisat har udfra knoglematerialet været brugt om sensommeren (Gotfredsen 1996), dette stemmer

også overens med den lettere boligstruktur, som blev registreret her. Både SIK 900 og SIK 173 kan have fungeret som vinterboplads, da boligstrukturene på begge disse pladser er rimelig markante, hvorimod SIK 899 og 901 udgør et besøg på Asummiut i sommerens løb.

Lighederne i boligtomter og genstandsmateriale fra hele Sisimiut viser, at der har været en livlig kontakt mellem de forskellige bopladser. Hverken fangstdyrene eller råmaterialet til redskaber findes ensartet fordelt i området. Råmaterialet agat findes slet ikke i området, men stammer fra Nussuaq halvøen. Ved at indgå i sociale netværk fordelt over et større område som hele Sisimiut, kan Saqqaq-folket have kompenseret for denne uensartede fordeling og få adgang til langt flere ressourcer. Derfor er det vigtig at betragte hver enkelt boplads som en lille brik, som skal indgå i et stort puslespil, der omfatter hele regionen.

Litteraturliste

- Appelt, Martin 1995. Nunnguaq – en Saqqaq-plads fra Godthåbsfjorden. En gammel udgravning i nyt perspektiv. Upubliceret hovedfagsspeciale fra Institut for etnology og arkæologi, Københavns Universitet.
- Fredskild, Bent 1973. Studies in the vegetational History of Greenland. Paleobotanical investigations of some Holocene lake and bog deposits. Meddelelser om Grønland. 1998 no. 4.
- Gotfredsen, Anne Birgitte 1992. Nyt fra Saqqaqkulturen. Tusaat/Forskning i Grønland nr. 1.
- Gotfredsen, Anne Birgitte 1996. The Fauna of the Saqqaq Site Nipisat I, Sisimiut District, West Greenland: Preliminary results. In: The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland – New Perspectives in Greenlandic Archaeology. Red. B. Grønnow.
- Gotfredsen, Anne Birgitte in press. Sea Bird Exploitation on Coastal Inuit sites, West and Southeast Greenland. International Journal of Osteoarchaeology.

- Grønnow, Bjarne 1988. Nye Perspektiver i Saqqaq-forskningen. In: *Palæoeskimoisk forskning i Grønland*. Ed.: T. Møbjerg et al.
- Grønnow, Bjarne 1994. Qeqertasussuk – the Archaeology of a Frozen Saqqaq Site in Disko Bugt, West Greenland. I: *Threads of Arctic Prehistory. Papers in honour of William Taylor, jr.* Ed.: Morrison, David and Pilon, Jean-Luc; Archaeological Survey of Canada. Mercury Series paper 149. Canadian Museum of Civilization.
- Grønnow, Bjarne 1996. Driftwood and Saqqaq Culture Woodworking in West Greenland. Cultural and social research in Greenland 95/96. Essays in Honour of Robert Petersen. *Ilisimatusarfik/Atuak-kiorfik*.
- Grønnow, Bjarne 1996. The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland – New Perspectives in Greenlandic Archaeology. Dansk Polar Center.
- Grønnow, B. and M. Meldgaard 1991. Qeqertasussuk. De første mennesker i Vestgrønland. *Tidsskriftet Grønland* 4-7.
- Gulløv, Hans Christian 1983. Fortidsminder i Nuuk Kommune – Inuitkulturens bopladser. Grønlands Nationalmuseum og Nationalmuseet i København.
- Gulløv, Hans Christian & Hans Kapel 1988. De palæoeskimoiske kulturer i Nuuk Kommune. In: *Palæoeskimoisk forskning i Grønland*. Ed.: T. Møbjerg et al.
- Heinemeier, Jan; S. H. Nielsen and N. Rud 1993. Danish AMS datings, Århus 1992. *Arkæologiske udgravninger i Danmark* 1992.
- Kramer, Finn Erik 1994. På sporet af Forhistorien. *Tidsskriftet Grønland* nr. 7.
- Kramer, Finn Erik 1996 a). Akia and Nipisat I: two Saqqaq sites in Sisimiut District; West Greenland. In: *The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland – New Perspectives in Greenlandic Archaeology*. Ed. B. Grønnow.
- Kramer, Finn Erik 1996 b). The Paleo-Eskimo Cultures in Sisimiut District, West Greenland. Aspects of Chronology. In: *The Paleo-Eskimo Cultures of Greenland – New Perspectives in Greenlandic Archaeology*. Red. B. Grønnow.
- Kramer, Finn & Hannah Jones 1992. Nipisat I – en boplads fra den yngre Saqqaqkultur. *Tusaat/Forskning i Grønland* nr. 1.
- Larsen, Helge and J. Meldgaard 1958. Paleo-Eskimo Cultures in Disko Bugt, West Greenland. *Meddelelser om Grønland* 161 no. 2.
- Mathiassen, Therkel 1958. The Sermermiut Excavations 1995. *Meddelelser om Grønland* 161 no. 3.
- Maxwell, Moreau S. 1976. Eastern Arctic Prehistory. Paleoeskimo problems. *Memoirs of the society for American Archaeology*; No. 31.
- Maxwell, Moreau S. 1985. Prehistory of Eastern Arctic. *New World Archeological Record*. Academic Press.
- Meldgaard, Jørgen 1961. Saqqaq-folket ved Itivnera. *Nationalmuseets undersøgelser i sommeren 1960*. *Tidsskriftet Grønland* 9.
- Meldgaard, Jørgen 1980. Den forhistoriske bebyggelse. In: Böcher, J. et al. *Holsteinsborg. Sisimiut kommune. Natur- og kulturforhold*. Ministeriet for Grønland, Udvalget vedrørende Fredningslov for Grønland.
- Meldgaard, Jørgen 1983. Qajå, en køkkenmødding i dybfrost. Feltrapport fra arbejdsmarken i Grønland. *Nationalmuseets Arbejdsmark*.
- Meldgaard, Jørgen 1991. Bopladsen Qajaa i Jakobs-havn Isfjord. Rapport om udgravninger 1871 og 1982. *Tidsskriftet Grønland* 4-7.
- Møbjerg, Tinna 1995a. Sidste nyt fra Nipisat I. *Tidsskriftet Grønland* nr. 2.
- Møbjerg, Tinna 1995b. Nipisat I. A Saqqaq site in Sisimiut District, West Greenland. In: *Archaeological Field Work in the Northwest Territories, Canada and Greenland in 1995*. Prince of Wales. Northern Heritage Centre, Archaeology Reports. no. 16.
- Møbjerg, Tinna 1997. New aspects of the Saqqaq Culture in West Greenland. I: *Fifty Years of Arctic Research*. Anthropological Studies from Greenland to Siberia. Ethnographical Series, 18: 1-320. Red.: Ferdinand, K.; R. Gilberg & H. C. Gulløv.
- Møbjerg, T.; B. Grønnow & H. Schultz-Lorentzen 1988. *Palæoeskimoisk forskning i Grønland*. Indlæg fra et symposium på Moesgård 1987. Aarhus Universitetsforlag.
- Møbjerg, T. and Joëlle Robert-Lamblin 1990. The settlement Ikaasap Ittiva, East Greenland. An ethnoarchaeological investigation. *Acta Archaeologica* vol. 60.
- Møbjerg, T. and S. Grummesgaard-Nielsen 1996. Excavations at Asummiut, West Greenland. In: *Archaeological Field Work in the Northwest Territories, Canada and Greenland in 1995*. Prince of Wales. Northern Heritage Centre, Archaeology Reports. no. 17.
- Petersen, Robert 1988. Palæoeskimoiske fund i Maniitsoq Kommune. In: *Palæoeskimoisk forskning i Grønland*. Ed.: T. Møbjerg et al.
- Stuiver, M. and Pearson, G. W. 1993. High-precision bidecadal calibration of radiocarbon time scale, A.D. 1950-500 B.C. and 2500-6000 B.C. *Radiocarbon* vol. 35 no. 1.